

BERTHA BULCSU:

Írók, színészek, börtönök

EÖRSI ISTVÁN (ítélet: 8 év)

Írók, színészek. A szellem emberei. Letartóztatják és börtönbe vetik őket, akár a közönséges bűnözőket.

Az elmúlt évtizedekben nem ment ritkaságszámba az ilyesmi Magyarországon sem.

Bertha Bulcsu jeles író tizenkét kiemelkedő börtönviselt értelmiségit szóltat meg abban az interjúkötetben, amely az Új Idő kiadásában jelent meg. Ebből a kötetből közlünk részleteket.

verseimet is, gyorsan megtanultam és rögtön dobtam ki őket, mert tudtam, hogy spicli lehet a zárkában. Állandóan memorizáltam a verseket, a végén százötven verset mondtam el egy éjszaka. Minden este fölmondtam, még a sorrendet is be kellett vágnom, hogy el ne felejtsem. Rabtársaim azt hitték, hogy imádkozom.

— Mondd, kérlek, a rabbá válás folyamatát hogyan élted meg? Bele-törődöttél a helyzetedbe?

Eörsi: — Két alaptípus van, két alapreagálás. Az egyik az, amikor az ember annyira sebezhető, hogy igyekszik kitérni az összes lehetséges konfliktus elől. Tehát meghúzza magát, csöndben van és befelé lereagálja mindazokat a sértéseket és szörnyűségeket, amiket tapasztal. Én azonban ellenkező végletű ember vagyok, az volt a filozófiám, hogy ezek nem emberek. Ha nem emberek, nem is sérthetnek meg. Ezek egy gépezet kerekai, csavarjai, tőlem tehát bömbölhetnek, amit akarnak. Engem az se zavart, hogy a leveleimben a feleségemhez írt szerelmes szavakat elolvassák. Arra gondoltam, hogy egy csavar nem tud

(17) olvasni. Továbbá azon az állásponton voltam, hogy mindent meg kell enni. Tíz kilót híztam a börtönben, pedig szar volt a koszt. A parasztok és a munkások nem bírják elfogadni az ócska kosztot, csak az értelmiségi képes erre. Ezt megfigyeltem. Én mindent megettem, még a majomgecét is. Majomgecinek hívtuk azt a vízbegrízt, amit szombatonként kaptunk. Ha kihült, olyan lett, mint a beton. A Markó utcában a rabok rátámasztották a csajkájukat a rácsra és hátulról rávágta. Places, places, éjszakánként csattantak a börtönudvaron ezek a majomgeci adagok. Hármat megettem ebből, pedig hihetetlenül undorodtam tőle. Az volt a filozófiám ugyanis, ha az ember lefogy, az idegei felborzolódnak és állandóan sűrűlődnak. Én begyagyzom az idegeimet. Ezen túl persze fiatal voltam és jó étvágyú.

— A szökés lehetősége eszedbe jutott?

Eörsi: — Nincs olyan rab, akinek ez nem fordul meg a fejében. De mint realitás, eszembe sem jutott. Van ugye egy börtönudvar, meg van egy cella, mondjuk, a második emeleten, rácsos ablakkal. Egész éjszaka reflektorozzák az ablakokat, és nézhetjük a rácsok árnyát a szemközti falon egész éjjel. Ha mégis kimászol, bekerülsz

egy börtönudvarra, ami őrtornyokkal van körülvéve és géppisztolyos őrkkel. Francia Kiss Mihály megpróbálta a Markóból kifújni magát, de feljelentették és elkapták. Utolsó évemben, a Gyűjtőfogházban 59 ószétől 60 augusztusig a kisidősöket kivitték dolgozni valamilyen úttestmunkára. A csatornán keresztül hárman megléptek. Még aznap elkapták őket. Akkor a rabokat odavezényelték az ablakokhoz, és lent az udvaron harminc smasszer verte ezt a három embert. És nekünk ezt nézni kellett.

— Márianosztrától a Gyűjtőig kikéltél együtt?

Eörsi: — Magyarország lakosságával. Utólag azt mondom, hogy nekem csak hasznom volt a börtönből. Nagyon sokat szenvedtem, nem vagyok hálás azért, hogy lecsuktak, de egyébként az én értelmiségi szűk tapasztalataimmal csak irodalmár lettem volna, esszéíró és talán műfordító. Magyarország lakosságával a börtönben ismerkedtem meg. Évekig laktam parasztemberekkel, munkásokkal, közülük sokkal jó kapcsolatom alakult ki. Az értelmiség különböző rétegeit, hortyista tisztakat, köztük kitűnő embereket is megismertem. A származásomból is fakadó előítéletek összeomlottak. Másrészt azonban sok mindenben nem értettünk egyet, úgy martuk egymást a cellában, mint a kutyák. Lecsukott ávosokkal is megismerkedtem, besúgókkal. Besúgókkal együtt élni igazán érdekes tapasztalat.

— Mi volt a legelviselhetetlenebb a börtönben?

Eörsi: — Nagyon nehezen lehet elviselni Vácon és Márianosztrán a küblizést. Négy embernek szarni egymás előtt naponta, tudva azt, hogy utána ezt egész nap szagolni kell, az emberi önmegalázásnak ez egy olyanfajta idegölő ténye, amit nagyon nehéz megszokni. Másrészt az ország legjobb és legrosszabb rétegét ismertem meg.

(Folytatjuk)